

خلاصہ

نفس الہدیٰ عرفانی فارسی

فارسی

از کشف کاشرا درہ جلدی

اثر خواجہ عبد اللہ انصاری

تالیف امام احمد میبدی

نگارش جناب علامہ آغا سید محمد تقی

جلد اول

حق چاپ محفوظ نگارنده

شرکت نسبی اقبال شرکا

تهران ۱۳۴۷

دو هزار نسخه از این جلد در سال ۱۳۴۷
در چاپخانه دانشگاه تهران به چاپ رسیده است

صورت خواجہ عبداللہ انصاری

”الاشیء الرکاضی تلخ است اردوستان است“

”و اگر عبد اللہ مجرم است اردوستان است“

ہدیہ آقاسی و کبر حسین مصباح از روی نسخہ خطی قدیمی مناجات خواجہ عبداللہ

هدیه

سرکار خانم نخلی
نشان وفاداری

فهرست بسیاری از گوهرهای ادبی و عرفانی قرآن مجید:

کشف آسرار آیه‌ها:

مشمول بر: ۱- * سخنان پیمبران و پیشوایان دین - نشانی بایک ستاره

۲- * * سخنان عارفان و پیران طریقت - نشانی بادو ستاره

۳- * * * داستانهای عرفانی و تاریخی - نشانی باسه ستاره

۴- بقیه دستوره‌های اخلاقی و دینی و اجتماعی و فرهنگی است.

چون سخنان پیر طریقت (خواجه عبدالله انصاری) در این تفسیر از سخنان همه سخنگویان بیشتر است از این رو، نیازی به نشانی آنها در آیه‌ها نیست.

۲۲۶ * سخنان پیغمبر درباره زن	۱۰۹ * حسین بن علی (ع) و ابوذر	دیاچه - یا - سرآغار صفحه یک
۲۲۹ * سخنان علی (ع) و مالک دینار	۱۱۴ * * ابراهیم ادهم و یازید	پیش گفتار « دو
۲۲۹ * سخنان علی و فاطمه و حسن	۱۲۴ * * * داستان ابراهیم و قربانی	پیش باز « پنج
۲۳۳ * سخنان پیغمبر راجع به مادر	۱۲۷ نخستین ساختمان خانه خدا	تفسیر قرآن راجع کسانی باید؟ « شش
۲۳۸ خواب بیدارباش	۱۳۱ آزمایش سه گانه ابراهیم	خواجه عبدالله انصاری کیست؟ « هفت
۲۳۸ * سخنان پیغمبر و انام حسن (ع)	۱۳۹ * * عارف و مار و درجه ایمان او	فتوای خواجه انصاری؟ « هشت
۲۴۰ * کرامت علی (ع) و قرص	۱۴۴ تغییر قبله مسلمانان	
۲۴۸ تابوت عهد و جنگ طالوت	* * بشرحانی و عاشق	سوره ۱- حمد - آیه:
۲۴۸ * * سخنان عرفانی شبلی	* * ذوالنون و صفا و سروه	رمز بسم الله الرحمن الرحيم ۱
۲۵۳ شصت خدا و جبر و اختیار	آفرینش زمین و آسمان	تفسیر عرفانی سوره حمد ۶-۲
۶۹۲۰۰ خواص آیه الکرسی	* * تصوف شبلی و زن عارف	سوره ۲- بقره - آیه:
* * * سخنان عرفانی جنید و شبلی	تقلید روا و ناروا	
* * * سخنان داود و دوستان خدا	* * سخنان پیغمبر و لطیفه ادريس	
۲۶۰ ابراهیم و سؤال از خداوند	* * وصیت بوسعید و بشرحانی	آلم ، رمز اول سوره‌ها
* * * سخنان جنید و عبدالله مبارک	روزه رمضان و ایام البيض	اقسام غیب و چگونگی نماز
سوره ۳- آل عمران - آیه	* * سخنان شبلی	* * شبلی و زکات مال و فراست جنید
آیه های بحکم و متشابه	* * سخنان حضرت علی (ع)	گفتگوی جان و دل بایک دیگر
* * بویکر و سلیمان و هوای نفس	ندای حق به موسی (ع)	فضل و عدل الاهی
دوستی خدا و سردم و خلیل و حبیب	* * سخنان شبلی راجع به خداوند	معنی عرفانی حیا و اقسام آن
* * * داستان زکریا و مریم	* * سخنان محمد و علی راجع به سجوس	آفرینش آدم و حوا
* * * سخنان یازید و بوعلی	حج عمره و عرفات	* * ذوالنون و یازید و ابلیس
* عیسی روح خدا و کلمه او	* * * داستان ابراهیم خواص	* طاقت حضرت علی در نماز
صعود عیسی و فتنه دجال	یاد خدا و حرم ظاهر	فرعون و بنی اسرائیل
* * سباهله پیغمبر بانصاری	* آیه در شان حضرت علی (ع)	ایرادهای بنی اسرائیلی
* * راز شبلی با خداوند	کشل کافر و مؤمن	* * عبدالله مبارک و رابعه
اقسام اتفاق در راه خدا	شراب وصلت و حیرت	* * * داستان هاروت و ماروت
	* * سخنان پیغمبر درباره یتیم	ناسخ و منسوخ در قرآن

<p>ملکوت آسمانها و زمین و ابراهیم ۷۰ مدت عمری خداشناس مبتدیان است ۹۳ * * * سخنان جنید و شبلی ۹۳ مقام صحابه رسول خدا ۹۷ آزار مردم بی دین به پیغمبران ۱۱۲ * * * ندای حق به موسی و داود ۱۴۱ یتیم نوازی و نیکی با پدر و مادر ۱۵۲ * * * سخنان بوعلی سیاه ۱۵۲ فرق حسنات عابدان و عارفان ۱۶۰ * سخن بامصطفی شب سمرج ۱۶۴</p>	<p>* * * خلیفه بغداد و سهل ۱۳۲ * سخنان علی (ع) درباره لشکر ۱۴۷ * سخنان عمر درباره حقیقت حق ۱۷۳</p>	<p>* * * خانه خدا و مقام ابراهیم ۹۷ خواب عازف و اقسام تقوی ۱۰۲ * * * تسخیر سلیمان دیو و باد را ۱۱۷ سخنان سورچه و سلیمان ۱۱۷ * * * مناجات جنید با خداوند ۱۴۴ * * * داستان ابو جهل و پیغمبر ۱۵۱ * * * ذوالنون و پیر طریقت ۱۵۲ * * * توکل و شور و سخنان بوعلی ۱۵۹ * * * ندای حق به داود و جهاد اکبر ۱۶۰ * * * سخنان شبلی و معروف کرخی ۱۶۹ آفرینش آسمانها و زمین ۱۹۰</p>
<p>سوره ۵ - مائده - آیه :</p>		
<p>بسم الله و سخن حلاج و رزاکمض ۱ قصر خورنق و سدیر ۳ سبب سجده آدم و لعنت ابلیس ۱۱ آفرینش آدم و نساهاى او ۱۹ * * * داستان محمود و ایاز ۱۹ * * * داستان آدم و ابلیس ۱۹ معنی قسط و عدالت ۲۹ بهداشت اسلام و پزشکی مسیحی ۳۱ رجال اعراف و نشانی آنها ۴۶ دعا و سخنان پیغمبر اسلام ۵۵ جبرئیل و تضرع آدم ۵۵ * عاقبت قوم نوح و کشتی او ۶۴ * عاقبت قوم هود و عباد و عمالقه ۶۵ « قوم صالح و معنی برادری ۷۳ « قوم لوط و زشت کاران ۸۰ « قوم شعیب و مؤمن حقیقی ۸۵ * * * حسین بن علی (ع) و مال صدقه ۸۵ شکست غنیمتی و عمر عبدالعزیز ۸۵ * * * داستان پارسا و خرید ساهی ۹۵ * * * داستان معجزه عصای موسی ۱۰۹ و تقویت و شکست فرعون ۱۰۹ * * * موسی و کوه طور و دو سفر او ۱۴۳ الن ترائی شنیدن موسی از خداوند ۱۴۳ گویماله برستی قوم موسی ۱۴۸ و ۱۴۹ * * * داستان عابد یهودی ۱۵۶ * * * آتی بودن محمد مصطفی (ص) ۱۵۷ وحی به سرسی و داود ۱۵۹ * * * خبر دادن پیغمبر از آینده ۱۶۸ مصطفی و عهد ازل و کوه حرا ۱۷۲ بلعم باعورا و دانستن اسم اعظم ۱۷۵ آفرینش شکست آور بدن آدسی ۱۸۹ پناه بردن بخدا از شر شیطان ۱۹۹ سماع قرآن و اقسام آن ۲۰۳</p>	<p>* * * سخنان مبارک و پرهیز کاری ۲ * سخنان امام صادق (ع) و دین ۳ حکمت وضو و غسل و پاکیزگی ۶ * * * داستان سریم و چشمه آب ۶ علت دشمنی مسیحیان با یکدیگر ۱۴ * * * موسی و ملت لجویح یهود ۲۰ * * * سخنان بایزید و سخن باحق ۲۰ مقایسه سمرج مصطفی و موسی ۲۱ * * * داستان کشتن قاییل برادر خود هابیل را از حسادت ۳۷ * سخنان مصطفی و داود درباره دوستی بادشمن ۵۱ و ۵۰ شیخ طبرسی و معنی ولایت ۵۵ * * * ندای حق به مصطفی (ص) ۶۷ * * * داستان خدائی عیسی ۷۲ * * * داستان جنید و شبلی و جوان ۸۳ و ۸۴ رجال غیب و شماره آنها ۸۴ وصف کعبه و خانه خدا ۹۷ اقسام علوم از نظر زندگی ۹۸ تبلیغ اسلام و سلمان فارسی ۹۹ * * * سرد بازاری و جنید ۱۰۱ * * * سخنان حلاج و بایزید ۱۰۵ * * * سخنان پیغمبر به علی (ع) ۱۰۵ نشان روزستاخیز و عرصات ۱۰۹ * * * عیسی و مسلمانان آسمانی ۱۱۲</p>	<p>سوره ۴ - نساء - آیه :</p> <p>* * * سخنان پیغمبر و خواهر بشر ۱ * * * داستان ابراهیم ادهم و پسر ۶ اثر خوردن مال یتیم ۱۰ * * * زنده شدن سده به دست عیسی ۱۰ * سخنان داود در باره زشت کاری ۱۵ * سخنان حسین بن علی (ع) ۲۰ * * * گریه داود و عفو خداوند ۱۸ * * * سخنان عارفان راجع به کار ۳۲ توحید و اثر نیکی با پدر و مادر ۳۶ مقام بندگان خدا در رستاخیز ۴۱ راجع به شرک کوچک و بزرگ ۴۸ * * * سفیان ثوری و مقام دوستی ۴۸ * * * بو عثمان مغربی و تزکیه نفس ۴۹ * * * سخنان پیغمبر و جنید راجع به اسانت ۵۸ مراتب هفت گانه اولیاء حق ۵۹ * اطاعت از صاحبان امر و سخنان خضر و ناله زمین نوزده خداوند ۵۹ سخنان ثوبان صحابه خاص پیغمبر ۶۹ * * * سخنان بایزید و جوان سرد ۷۱ * * * سخنان پیغمبر و علی (ع) راجع به فرار از جنگ ۷۷ تفکر و تدبر در آیات قرآن ۸۲ * * * سخنان بایزید و ذوالنون ۸۶ * * * سؤال و جواب با شبلی ۸۷ * * * سخنان جنید راجع به نماز ۹۲ * * * سخنان جنید و بایزید ۹۴ * * * سخنان علی (ع) و جان بازی ۹۵ اثر و چگونگی نماز ۱۰۳ اثر صدقه و احسان و اصلاح ۱۱۴ * سخنان علی (ع) درباره ابلیس ۱۱۹ * * * داستان عابد یهودی و ابلیس ۱۲۵ * * * عارفان و عابدان ۱۳۲</p>
<p>سوره ۶ - انعام - آیه :</p>		
<p>هفت دریا و توحید و آدم و حوا ۱ * سخنان امام جعفر صادق (ع) ۱۹ * * * ندای حق به داود در باره دوستی ۴۰ * * * سخنان جنید درباره دعا ۴۱ اصحاب صیغه در بندینه ۵۱ صفت برید و اقسام ارادت ۵۲ عبادت بندگان و رحیم خدا ۵۴ مفتاح غیب نزد خدا است ۵۹ * * * سخنان بو سعید خراز و حلاج ۵۹ * * * سؤال ابراهیم و سلیمان از فرشته مرگ ۶۱ * * * سخنان حضرت باقر (ع) و معاشرت ۶۸ * * * خداشناسی ابراهیم و کفر آزر ۷۴ * * * داستان ابراهیم و نمرد ۷۴</p>	<p>هفت دریا و توحید و آدم و حوا ۱ * سخنان امام جعفر صادق (ع) ۱۹ * * * ندای حق به داود در باره دوستی ۴۰ * * * سخنان جنید درباره دعا ۴۱ اصحاب صیغه در بندینه ۵۱ صفت برید و اقسام ارادت ۵۲ عبادت بندگان و رحیم خدا ۵۴ مفتاح غیب نزد خدا است ۵۹ * * * سخنان بو سعید خراز و حلاج ۵۹ * * * سؤال ابراهیم و سلیمان از فرشته مرگ ۶۱ * * * سخنان حضرت باقر (ع) و معاشرت ۶۸ * * * خداشناسی ابراهیم و کفر آزر ۷۴ * * * داستان ابراهیم و نمرد ۷۴</p>	<p>سوره ۴ - نساء - آیه :</p> <p>* * * سخنان پیغمبر و خواهر بشر ۱ * * * داستان ابراهیم ادهم و پسر ۶ اثر خوردن مال یتیم ۱۰ * * * زنده شدن سده به دست عیسی ۱۰ * سخنان داود در باره زشت کاری ۱۵ * سخنان حسین بن علی (ع) ۲۰ * * * گریه داود و عفو خداوند ۱۸ * * * سخنان عارفان راجع به کار ۳۲ توحید و اثر نیکی با پدر و مادر ۳۶ مقام بندگان خدا در رستاخیز ۴۱ راجع به شرک کوچک و بزرگ ۴۸ * * * سفیان ثوری و مقام دوستی ۴۸ * * * بو عثمان مغربی و تزکیه نفس ۴۹ * * * سخنان پیغمبر و جنید راجع به اسانت ۵۸ مراتب هفت گانه اولیاء حق ۵۹ * اطاعت از صاحبان امر و سخنان خضر و ناله زمین نوزده خداوند ۵۹ سخنان ثوبان صحابه خاص پیغمبر ۶۹ * * * سخنان بایزید و جوان سرد ۷۱ * * * سخنان پیغمبر و علی (ع) راجع به فرار از جنگ ۷۷ تفکر و تدبر در آیات قرآن ۸۲ * * * سخنان بایزید و ذوالنون ۸۶ * * * سؤال و جواب با شبلی ۸۷ * * * سخنان جنید راجع به نماز ۹۲ * * * سخنان جنید و بایزید ۹۴ * * * سخنان علی (ع) و جان بازی ۹۵ اثر و چگونگی نماز ۱۰۳ اثر صدقه و احسان و اصلاح ۱۱۴ * سخنان علی (ع) درباره ابلیس ۱۱۹ * * * داستان عابد یهودی و ابلیس ۱۲۵ * * * عارفان و عابدان ۱۳۲</p>

۴	فرق میان سالکان و عارفان
۸	كودك در شكيم مادر و سخنان
۱۱	رسول خدا و گروه فرشتگان
۱۱	اجل حتمی و معلقی برای انسان
۱۱	باجم باعورا واسم اعظم
	* سخنان پیغمبر دربارهٔ سجود
۱۰	ور كوع بندگان و سیزان توحید
۱۰	* خواب با یزید در آن باره
۲۸	ذکر خدا و بیان دو عارف
۲۹	* داستان راهب و جنید
۳۰	* ندای حق به مصطفی
۳۰	* سخنان عیسی و شبلی
	* سخنان علی (ع) و حضرت صادق
۳۸	در بارهٔ اولیاء حق
۳۹	لوح سحر و اثبات و ام الكتاب
	* سخنان حسن بصری و رابعه
۴۱	دربارهٔ بدیلان آمت

سوره ۱۴ - ابراهیم - آیه:

	* داستان زاهد غار نشین
۱۲	بیماری موسی و اثر صبر و توکل
۲۳	نظارهٔ غابد و عارف و جهاد با نفس
۲۴	مثل آدمی و درخت پاك و ناپاك
۲۷	* سخنان پیغمبر و حضرت صادق
۴۰	خواسته های ابراهیم از خداوند ۳ تا ۴
۴۲	* داستان سرد عارف در طواف کعبه ۲

سوره ۱۵ - حجر - آیه:

۴۳	* گفتگوی فاطمه (ع) با پدر
۴۳	* سخنان علی و عمر و سلمان
۵۰	فراست مؤمن و اقسام فراست
۹۷ تا ۹۷	* ندای حق به مصطفی

سوره ۱۶ - نحل - آیه:

	* بسم الله و سخنان جنید و شبلی
۲	شرایط پرهیزکاری و تقوی
۴۱	هجرت حقیقی و بدایت و نهایت آن
۴۱	* داستان محمود و ایاز
۴۳	اقسام علوم دینی و علوم زندگی
۵۱	حقیقت توحید و اقسام آن
۶۹ و ۶۸	مقایسهٔ زنبور و مصل با مرد مؤمن
۷۰	بهری و مناجات پیران
۷۸	چگونگی آفرینش مغز آدمی
۸۳	نعمت و نعمت بر کافران و مسلمانان

۵۷	قرآن همه گونه شفای دل است
۵۸	* داستان زاهد یهودی
۶۲	* مقام اولیاء حق و شبلی
۷۱	* نوح و ندای حق در شب معراج
۷۱	* سخنان عارف و ابوعلی
۹۸	* نجات قوم یونس از عذاب خدا

سوره ۱۱ - هود - آیه:

۶	* خطاب خداوند به عیسی و زن عارف
۱۰	ذوالقرنین و مهمانی شاه زن
۲۰	* بلاهای نوح از قوم خود
۲۰	* سخنان مصطفی (ص) و با یزید
۳۷	* داستان کشتی ساختن نوح
۴۹	سخنان بوهریره و خیرهای غیب
۶۹ و ۶۱	قوم صالح و ابراهیم
۸۷ و ۷۷	قوم لوط و شعیب
۸۸	* رسیدن وحی به عیسی
۸۸	* رسیدن ندای حق به داود
۹۰	* سخنان حضرت علی (ع)
۱۰۳	پنج روز بهم درد و جهان
۱۱۲	* استقامت مصطفی (ص) در راه حق

سوره ۱۲ - یوسف - آیه:

۸ تا ۳	* داستان یوسف و برادران
۲۲ تا ۱۰	بچاه انداختن و نجات او
۱۷	بازی های مشروع در اسلام
	* سخنان مصطفی و علی بن حسین (ع)
۲	و حضرت صادق (ع) دربارهٔ یوسف
	* داستان عاشق شدن زلیخا
۳۳	به یوسف و زندانی شدن یوسف
۴۲ تا ۳۳	* داستان یوسف در زندان
	خواب عزیز مصر و تعبیر یوسف و شرح
۵۳ تا ۴۳	نفس آماره و سکاره و سحاره
۵۶	عروسی یوسف و زلیخا
	* قطعی در کتمان و تدبیر یوسف
۶۹ تا ۵۸	برای آوردن قوم خود به مصر
۸۴ تا ۸۱	کور شدن یعقوب از فراق یوسف
۹۶ تا ۹۳	روشنی چشم یعقوب به پیراهن
۹۶ تا ۹۶	اقرار برادران به گناه و عفو یوسف
	رسیدن خانوادهٔ یعقوب به مصر و احترام
۱۰۰	یوسف از پدر و مادر
	* داستان پادشاهی یوسف و
۱۰۱	گسترش قوم بنی اسرائیل در مصر

سوره ۱۳ - رعد - آیه:

۴	* سخنان پیغمبر راجع به تفاوت مردمان
---	-------------------------------------

سوره ۸ - انفال - آیه:

۱	اقسام تقوی و پرهیزکاری
۲۴	صاحب دل و ندای حق به داود
۳۰	* سخنان مصطفی به علی (ع)
۳۳	* جبرئیل و خبر وفات پیغمبر
۴۱	* از جهاد اصغر به جهاد اکبر
۴۱	جنگ عارف با نفس
۴۲	پیروزی و غنیمت در جنگ بدر
۵۰	اقسام سرگ و چگونگی سرگ موسی
۵۰	دستور خداوند به فرشتهٔ سرگ
۶۰	* مشاورهٔ پیغمبر با سرداران در جنگ

سوره ۹ - توبه - آیه:

۵	* سخنان عیسی و بی پناهی او
۱۴	* سخنان حضرت صادق (ع)
۲۱	گروه عذاب و گروه رحمت
۲۳	* داستان ابراهیم ادهم
۳۴	* پیش گوئی پیغمبر و زکات شبلی
۴۰	* سخنان مصطفی به ابوبکر
۵۰	* سخنان مصطفی و موسی در تکبر
۵۱	حکم تقدیر و روسی و مؤذن
۶۰	* مراتب فقر و سخنان پیغمبر
۷۲	* مقام با یزید و درجات ایمان
۸۳	* شبلی و درویش یراس پوش
۱۰۰	* مردم آعراف و سابقان اسلام
۱۱۱	* نامهٔ ندای حق با پیغمبران
۱۱۲	مقام تائبان و غابدان و مؤمنان
۱۲۲	مقام علم و کرامت عارف
۱۲۸	* مقام محمد (ص) در میان پیغمبران

سوره ۱۰ - یونس - آیه:

۲	حکمت فرستادن پیغمبران
	* سخنان جنید راجع به تقدیر
۹	* توحید حقیقی و پیر طریقت و موسی
۹	* داستان موسی و درویش
۱۲	* سخنان جنید و استغفار او
۲۲	* سخنان مصطفی و سیر عارفان
۲۲	* سخنان مصطفی (ص) و شبلی
۲۴	زندگانی دنیا مانند آب است
۲۵	اقسام دعوت اسلام به سلام
۳۵	مناظرهٔ جبری و اختیاری
۳۶	* سخنان پیغمبر و راه حق
۴۲	* سخنان منصور مغربی
۵۳	* سخنان با یزید و راه شنیدن حق

۹۹	اقسام سرگ و چگونگی آن	۲۲	داستان موسی و آتش و عصا و تا	۹	راجع امر به معروف و نهی از منکر
۱۱۰	* سخنان داود در مناجات با خدا	۲۷	داستان سوختن زبان موسی	۹۰	عدل و احسان و ابراهیم ادهم
۱۱۰	* سخنان شبلی درباره حلاج	۵۰	در کودکی در خانه فرعون	۹۶	* سخنان عیسی و علی (ع)
	سوره ۲۴ - نور - آیه:	۵۶	و دیعه الاهی در قالب خاک کی	۹۶	در باره پستی و بی وفائی دنیا
۲	* سخنان جنید و پیر طریقت	۸۲	حقیقت معجزات پیمبران	۹۸	* سخن موسی و لطفیه شیطانی
۱۱	* سخنان عارف و جوان مردا	۸۷	توبه و استغفار بندگان	۱۰۶	* وحی به موسی و داود و محمد (ص)
۱۱	تهمت ناروا به عایشه	۸۷	داستان ساسری و گوساله طلایی	۱۳۰	راه دعوت به حق
۳۰	* سخنان جنید درباره شبلی	۱۰۲	اسرافیل و صور رستاخیز		سوره ۱۷ - اسراء - آیه:
۳۵	خدانوراست و سنور و اقسام نور	۱۱۰	* عهد با آدم و راز آمدن او به زمین		* سخنان حضرت صادق (ع) و شرح
	* داستان شکفت آوری یکی از	۱۲۱	نتیجه گناه آدم و بی عزسی او		معراج پیغمبر (ص)
۳۵	دانشمندان اسلام در جنگ با روم	۱۲۷	یتیم ابوطالب و سلمان و بوجهل		* سخنان بایزید در نیکی و بدی
۳۵	* سخنان حلاج درباره نور	۱۳۰	* صبر مصطفی و ندای حق		حساب رستاخیز و نامه عمل ۱۳ و ۱۴
۵۵	صفات ویژه سه گروه موجود	۱۳۱	* مناظره جنید و ابن عطا		چرا و اختیار به استحقاق است ۱۴ تا ۱۶
	سوره ۲۵ - فرقان - آیه:	۱۳۲	* داستان کبری حاتم		علت برتری افراد بر یک دیگر ۲۱
	اعتراض موسی به خضر و حال بندگان ۶۳				لزوم رعایت حق پدر و مادر ۲۳
	* سخنان عیسی درباره مهربان ۶۳				حالات آدمی در پرستش خدا ۲۳
	سوره ۲۶ - شعراء - آیه:				* معروف کرخی و صلّه رحم ۲۶
۳	* جنید و خواهش دل				* سخنان بوسعید و معرفت دل ۳۶
۱۰	* نگرانی موسی از فرعون				* سخنان یحیی معاذ و ابوسعید ۴۴
۲۲	* گفتگوی موسی با فرعون				فرمان خداوند به ابلیس و تمرد او ۸۴
۲۶	* گفتگوی موسی با قوم خود				
۸۹	* سخنان ابراهیم و بت پرستان ۶ و تا ۸۹				
۸۱	* اقسام تقو				
۱۰۶	چگونگی نزول قرآن و جبرئیل ۹۲ و ۹۳ و ۹۴				
۱۹۲	وفای مسلمان غیر عرب ۱۹۲				
	سوره ۲۷ - نمل - آیه:				
۷	* داستان موسی و آتش طور				
۷	ذکر آتش در شش جای قرآن				
۱۰	* سخنان جنید و علم پیمبران ۱۰				
۱۷	* داستان سلیمان و زارع				
۱۸	» » » باورچه				
۲۰	» » » باهدهد				
۳۸ و ۲۳	» » » با بلقیس				
۳۸	فرق معجزه با کرامت				
۳۸	شرط ولی شدن اولیاء				
۳۸	چند کرامت از چند ولی				
۵۹	مقامات بلند راه دین				
۶۲	درمان خواهی از خداوند				
۶۲	مناجات یحیی معاذ با خدا				
	سوره ۲۳ - مؤمنون - آیه:				
۱۳ و ۱۲	آفرینش انسان بهترین خلقت خدا				
۱۷	آفرینش هفت آسمان و هفت حجاب				
۱۷	قهر و عدل خدا در برابر فضل او				
۵۱	خطاب خداوند به پیمبران و امتیاز				
	هر یک از آنان و دادن آنها به مصطفی				
	* سخنان پیمبر و علی (ع) راجع به				
	خدا پرستی و حقیقت معرفت				
	* سخنان پیغمبر در باره نفس آدمی				
	* گفتگوی پیغمبر با شیطان				
	سوره ۱۸ - کهف - آیه:				
۱۲ تا ۱۳	* داستان اصحاب کهف				
۱۳	* جوان سردی حضرت علی (ع)				
۱۸	مقام سک اصحاب کهف				
۲۴	* سخنان جنید و خوردن روزه				
۳۲	* داستان دوزخ و یهودی				
۸۲ تا ۸۳	* داستان عجیب موسی و خضر				
۸۳	* داستان ذوالقرنین (یا کوروش)				
	سوره ۱۹ - مريم - آیه:				
	* سخنان حضرت علی درباره رزم				
۱	اول سوره های قرآن				
۱	* شیخ خرقانی و عارف بزرگ				
۲	* داستان زاهد و شیطان				
۱۰ تا ۱۱	* داستان زکریا و تولد یحیی				
۳ تا ۶	داستان مریم و تولد عیسی				
۳۳	محمد (ص) حبیب خدا و عیسی (ع)				
۳۳	روح خدا است				
۳۳	* سخنان حضرت باقر (ع)				
	سوره ۲۰ - طه - آیه:				
	* سخنان ویژه شیخ انصاری و پیر طریقت				
	(خواجه عبدالله) درباره عرش				

سوره ۳۹ - زمر - آیه ۱۰۶	زبان پیغمبر و اهل بیت او خطاب خداوند به محمد و ابراهیم ۴ درود خدا بر پیغمبر و سخن او ۵۶ باز امانت خدا به دوش آدمی ۷۲	یافتن راه بسوی خدا و سه منزل آن ۹۱
سوره ۴۰ - مؤمن - (غافر) آیه ۳	سوره ۳۴ - سبا - آیه ۱۰	سوره ۲۸ - قصص - آیه ۲۳
سوره ۴۱ - فصلت - آیه ۳۸	* سخنان حضرت علی (بسم الله) * سخنان ذوالنون و عمار و یوبکر فضل خداوند درباره داود ۱۰ فضل خداوند درباره سلیمان ۱۲ جعفر طهار و سخنان خرقانی ۱۴ و ۱۲ بعثت محمد بر همه مردم ۲۸	زندگی عارفان و جوان سردان (طسم) علت تکرار قصه موسی و فرعون ۳ داستان موسی و شعیب و چوپانی او و زناشوئی با دختر شعیب ۲۳ و ۲۲ صدای خداوند از درخت به موسی ۴۶ داستان موسی و قارون ۷۶ قارون و شیطان و نفس اماره ۸۱ داستان گنج قارون ۸۱ (من) گفتن و مانند ابلیس شدن ۸۳
سوره ۴۲ - شوری - آیه ۱	سوره ۳۵ - ملائکه - آیه ۱۲	سوره ۲۹ - عنکبوت - آیه ۱۹
سوره ۴۳ - زخرف - آیه ۳۲	دریای هلاک و نجات بندگان ۱۲ هفت تشریف کرامت به مصطفی ۳۲ سخنان حضرت رسول و امام حسن و امام صادق (ع) و سه گروه امت ۳۲	* سخنان شبلی و قبض و بسط دلها ۱۹ حقیقت نماز و ترک فحشاء ۴۵ داستان هجرت ابراهیم ادهم ۵۶ فرق میان جد و جهاد و اجتهاد ۶۹
سوره ۴۴ - دخان - آیه ۳	سوره ۳۶ - یس - آیه ۱۲	سوره ۳۰ - روم - آیه ۷
سوره ۴۵ - جم - آیه ۱۵	سوره ۳۷ - صافات - آیه ۱۲	طالبان دنیا سه گروهند ۷ عالم امر و عالم خلق ۱۱ لغزش داود و عقول الهی ۱۱ صفات ویژه خداوند ۲۷ حق خویشان و درویشان ۳۸ سخنان جنید و ذالنون ۳۸
سوره ۴۶ - انعام - آیه ۱۰۶	سوره ۳۸ - ص - آیه ۱۱	سوره ۳۱ - لقمان - آیه ۱۲
سوره ۴۷ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۳۹ - اعراف - آیه ۱۱	* سخنان مصطفی و حکمت لقمان ۱۲ سخنان منصور حلاج و حکمت ۱۲ اندرز لقمان به پسر خود ۱۳ سخنان بایزید و شبلی و حلاج ۲۰
سوره ۴۸ - ممتحنه - آیه ۱۱	سوره ۴۰ - فاطر - آیه ۱۱	سوره ۳۲ - سجده - آیه ۱۱
سوره ۴۹ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۱ - هود - آیه ۱۱	ملک موت و عارف بیمار ۱۱ او ایسی قرنی و شب زنده داری ۱۶ وحی و سؤال داود از جبرئیل ۱۶
سوره ۵۰ - قیامت - آیه ۱۰	سوره ۴۲ - هود - آیه ۱۱	سوره ۳۳ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۵۱ - لقمان - آیه ۱۲	سوره ۴۳ - زخرف - آیه ۳۲	سوره ۳۴ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۵۲ - جاثی - آیه ۱۱	سوره ۴۴ - دخان - آیه ۳	سوره ۳۵ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۵۳ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۵ - جم - آیه ۱۵	سوره ۳۶ - یس - آیه ۱۲
سوره ۵۴ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۶ - انعام - آیه ۱۰۶	سوره ۳۷ - صافات - آیه ۱۲
سوره ۵۵ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۷ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۳۸ - ص - آیه ۱۱
سوره ۵۶ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۸ - ممتحنه - آیه ۱۱	سوره ۳۹ - اعراف - آیه ۱۱
سوره ۵۷ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۹ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۰ - فاطر - آیه ۱۱
سوره ۵۸ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۰ - قیامت - آیه ۱۰	سوره ۴۱ - هود - آیه ۱۱
سوره ۵۹ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۱ - لقمان - آیه ۱۲	سوره ۴۲ - هود - آیه ۱۱
سوره ۶۰ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۲ - جاثی - آیه ۱۱	سوره ۴۳ - زخرف - آیه ۳۲
سوره ۶۱ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۳ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۴ - دخان - آیه ۳
سوره ۶۲ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۴ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۵ - جم - آیه ۱۵
سوره ۶۳ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۵ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۶ - انعام - آیه ۱۰۶
سوره ۶۴ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۶ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۷ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۶۵ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۷ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۸ - ممتحنه - آیه ۱۱
سوره ۶۶ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۸ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۴۹ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۶۷ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۹ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۰ - قیامت - آیه ۱۰
سوره ۶۸ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۰ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۱ - لقمان - آیه ۱۲
سوره ۶۹ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۱ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۲ - جاثی - آیه ۱۱
سوره ۷۰ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۲ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۳ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۷۱ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۳ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۴ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۷۲ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۴ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۵ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۷۳ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۵ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۶ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۷۴ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۶ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۷ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۷۵ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۷ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۸ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۷۶ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۸ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۵۹ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۷۷ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۹ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۰ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۷۸ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۰ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۱ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۷۹ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۱ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۲ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۸۰ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۲ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۳ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۸۱ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۳ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۴ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۸۲ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۴ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۵ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۸۳ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۵ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۶ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۸۴ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۶ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۷ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۸۵ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۷ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۸ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۸۶ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۸ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۶۹ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۸۷ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۹ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۰ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۸۸ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۰ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۱ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۸۹ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۱ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۲ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۹۰ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۲ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۳ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۹۱ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۳ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۴ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۹۲ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۴ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۵ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۹۳ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۵ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۶ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۹۴ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۶ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۷ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۹۵ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۷ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۸ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۹۶ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۸ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۷۹ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۹۷ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۹ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۰ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۹۸ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۹۰ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۱ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۹۹ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۹۱ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۲ - احزاب - آیه ۱۶
سوره ۱۰۰ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۹۲ - احزاب - آیه ۱۶	سوره ۸۳ - احزاب - آیه ۱۶

سوره ۴۵ - جائیه - آیه:	سوره ۵۳ - نجم - آیه:	سوره ۶۲ - جمعه - آیه:
۲ * شبلی و بازار بغداد * مصطفی و شب معراج دستور عمر عبدالعزیز به پسر ۲۱	*** داستان معراج مصطفی (ص) ۱ خبر معراج مصطفی به اصحاب ۱۱	شرح و تفسیر بسم الله *** سخنان منصور خلاج راجع به زهد ۱ آسی بودن پیغمبر اسلام ۲ ثواب نماز جمعه ۹
سوره ۴۶ - احقاف - آیه:	سوره ۵۴ - قمر - آیه:	سوره ۶۳ - منافقون - آیه:
* پلاس پوشی سلیمان و ترک دنیا ۲۰ سوسی و عیسی و مصطفی (ص) ۲۰ * سخنان مصطفی درباره صبر و شکیبائی و معنی صبر ۳۰	حقیقت شکافتن قمر به دست پیمبر ۱	شرح و تفسیر بسم الله حالت منافقان ۱
سوره ۴۷ - محمد - آیه:	سوره ۵۵ - رحمن - آیه:	سوره ۶۴ - تغابن - آیه:
قدرت کلمه لا اله الا الله ۱۹ عین البقین مصطفی (ص) ۱۹	شرح و تفسیر بسم الله پیمبران رادانش و دیگران رایان ۱ تا ۴ چند پند و اندرز از حکیمان ۲۶ سویمان دو گروهند ۲۹ شان ادم و ابلیس و موسی و بلعم ۲۹ ترس از خدا و سخن یحیی و ابلیس ۴۶	شرح و تفسیر بسم الله تسبیح و تقدیس خداوند ۱ شیطان و سرد عارف ۲ کارها نه جبر است نه اختیار! ۱۶ پرهیزکاری بقدر توانائی ۱۹
سوره ۴۸ - فتح - آیه:	سوره ۵۶ - واقعه - آیه:	سوره ۶۵ - طلاق - آیه:
شرح و تفسیر بسم الله *** داستان اسیر رومی ۴ آغاز وحی و خواب فتح مکه ۲۷ و ۲۸	شرح و تفسیر بسم الله گروه مردم در قیامت ۱ تا ۷ مقربان و دسته راست و چپ ۸ تا ۹	شربت وصال و فراق ۱ آثر تقوی و توکل ۳ و ۲
سوره ۴۹ - حجرات - آیه:	سوره ۵۷ - حدید - آیه:	سوره ۶۶ - تحریم - آیه:
* سخنان حضرت صادق درباره بسم الله مؤمنان با هم برادرند ۱۰ لزوم صلح میان آنها ۱۰ * سخنان مصطفی و ذوالنون « فرق اسلام و ایمان و فرق مؤمن و مسلم ۱۴	آغاز و انجام همه خداست ۳ *** داستان فضیل و دزد ۱۶ همه کارها به خواست خداست ۲۲	اثر توبه و انابه و توبه نصوح ۸
سوره ۵۰ - ق - آیه:	سوره ۵۸ - مجادله - آیه:	سوره ۶۷ - ملک - آیه:
شرح و تفسیر بسم الله و (-ق-) دو فرشته نگاهبان آدمی ۱۷ * سخنان امام حسین (ع) و عمار یاسز درباره برگ ۱۹ از رحم تا لحد و زندگی آدمی « * سخنان یوسف به برادران ۳۷ « حد یفه یمان و شیطان و داود «	فلسفه زندگی و برگ ۲	
سوره ۵۱ - ذاریات - آیه:	سوره ۵۹ - حشر - آیه:	سوره ۶۸ - قلم - آیه:
شرح و تفسیر بسم الله *** داستان اصمعی و عرب بی دین ۲۲ کرامت اولیاء حق و عبادانی ۵۰	* سخنان شبلی به مرید ۱ * سخنان پیمبر درباره فقر ۸ * بایزید و عشق به خدا ۹ *** داستان زاهد یهود و ابلیس ۱۶	شرح و تفسیر (ن) و قلم ۱ * مقام اخلاقی پیغمبر ۴
سوره ۵۲ - طور - آیه:	سوره ۶۰ - ممتحنه - آیه:	سوره ۶۹ - حافه - آیه:
شرح و تفسیر بسم الله * کوه طور و زیارت جنید و چهار کوه مقدس و داستان جنید و راهب ۱	شرح و تفسیر بسم الله ندای حق به داود ۱ * سخنان پیمبر راجع به جهاد اکبر ۱	* سخن بزرگان دین راجع به قیامت ۱
سوره ۵۳ - صافات - آیه:	سوره ۶۱ - صافات - آیه:	سوره ۷۰ - معارج - آیه:
شرح و تفسیر بسم الله * سخنان پیمبر راجع به جهاد اکبر ۱	شرح و تفسیر بسم الله سردنای یا گروه فضاند یا گروه عدل ۱	* سخنان محمد (ص) و صبر ایوب و یعقوب و اسماعیل و سخن پیغمبر ۹ و ۹
سوره ۵۴ - صافات - آیه:	سوره ۷۱ - نوح - آیه:	سوره ۷۲ - جن - آیه:
شرح و تفسیر بسم الله سردنای یا گروه فضاند یا گروه عدل ۱	چگونگی دعوت نوح و محمد (ص) ۱	ایمان جن ها به اسلام ۱ * مناجات موسی با خداوند ۱

فهرست ادبی و عرفانی قرآن مجید

ج

سوره ۷۳ - مزمل - آیه:	سوره ۸۵ - بروج - آیه:	سوره ۱۰۲ - تکوین - آیه:
۱ ۱۰ شرح مصطفی و چگونگی نماز شب او مصبر و تحمل مصطفی (ص)	۱ ۴ تمر در عقرب و اثر آن در جهان *** داستان اصحاب اخدود	شرح و تفسیر بسم الله نعیم دنیا و سه رکن یقین ۸۹۷
سوره ۷۴ - مدثر - آیه:	سوره ۸۶ - طارق - آیه:	سوره ۱۰۳ - عصر - آیه:
۲۹۱ شرح دعوت محمد به پیغامبری معنی قرب به خداوند و خوف و رجاء	۱ ۱ رن پارنا (بسم الله) وزن روسی	شرح و تفسیر بسم الله سوگند به زبان و زبان کاری آدمی
سوره ۷۵ - قیامت - آیه:	سوره ۸۷ - اعلی - آیه:	سوره ۱۰۴ - همزه - آیه:
۲ مقام نفس لوامه و مطمنه	۱ ۱ سزایابی نماز و زندگی آخرت	شرح و تفسیر بسم الله وصف کافران عرب و آتش حلاج
سوره ۷۶ - دهر - (انسان) آیه:	سوره ۸۸ - غاشیه - آیه:	سوره ۱۰۵ - فیل - آیه:
۶۹ *** دهر و ابلیس و معروف کرخی	۸ ۲۱ گروه عدل و گروه فضل مقام و عظمت اسلام	شرح و تفسیر بسم الله داستان اصحاب فیل و هجوم آبراهه به مکه و هلاک سپاه او
سوره ۷۷ - مرسلات - آیه:	سوره ۸۹ - فجر - آیه:	سوره ۱۰۶ - قریش - آیه:
شرح و تفسیر بسم الله سوگندهای خداوند راجع به رستاخیز *** بایزید و ندای حق	شرح و تفسیر بسم الله سوگند به شب قدر و شبهای مراسم حج نفس مطمئن و نفس راضیه و سر ضیه	شرح تفسیر بسم الله *** داستان اصحاب فیل و هجوم آبراهه به مکه و هلاک سپاه او
سوره ۷۸ - نباء - آیه:	سوره ۹۳ - ضحی - آیه:	سوره ۱۰۷ - ماعون - آیه:
۴ ۳ نباء عظیم یا خبر قیامت عبدالمک و مروان و معشوقه	۵ *** سخنان حضرت صادق راجع به فاطمه (ع)	خواب رئیس قبیله قریش حاج بسوی مکه و حاج بسوی حق
سوره ۷۹ - نازعات - آیه:	سوره ۹۴ - انشراح - آیه:	سوره ۱۰۸ - کوثر - آیه:
۱ ۶ در صانع بنگر نه در صنع او *** سؤال عبدالملک از امام زاهد	شرح و تفسیر بسم الله معراج مصطفی و ندای حق	حوض کوثر و شب معراج (بسم الله)
سوره ۸۰ - عبس - آیه:	سوره ۹۵ - تین - آیه:	سوره ۱۰۹ - کافرون - آیه:
۱ ۱ عتاب به پیامبر درباره درویش کور	عالم انفس و احسن تقویم	توحید معرفت و بی قراری عیسی
سوره ۸۱ - تکوین - آیه:	سوره ۹۶ - اقرء یا (علق) - آیه:	سوره ۱۱۰ - نصر - آیه:
شرح و تفسیر بسم الله نقش لیلی برای سجنون (بسم الله) *** سخنان مصطفی و شبلی و موسی	اثر اولین وحی به مصطفی	فتح مکه و خبر از وفات پیغمبر *** سخنان منصور حلاج و شبلی
سوره ۸۲ - انفطار - آیه:	سوره ۹۷ - قدر - آیه:	سوره ۱۱۱ - تبیت - آیه:
۶ *** سخنان یحیی و یوبکر رواق	شب قدر و شب عرفات	شان نزول آیه در باره عموی پیغمبر
سوره ۸۳ - مطففین - آیه:	سوره ۹۸ - یسینه - آیه:	سوره ۱۱۲ - اخلاص - آیه:
*** سخنان داود و یحیی حکیم و خصابت	شرح و تفسیر بسم الله در باره جهود وترسا و تسلمان	معنی احد و صمد و شان نزول
سوره ۸۴ - انشقاق - آیه:	سوره ۹۹ - زلزال - آیه:	سوره ۱۱۳ - فلق - آیه:
۱ ۸ بشر حافی (بسم الله) و حسن بصری *** سخنان ابو سعید ابوالخیر و انصاری	چگونگی زلزله رستاخیز سزای خوبی و بدی کارهای آدمی	راه مومنان و عارفان و تسلیم و رضا
سوره ۸۵ - ناس - آیه:	سوره ۱۰۱ - قارعه - آیه:	سوره ۱۱۴ - ناس - آیه:
۶ ۱۹ مقام مصطفی و معراج	شرح و تفسیر بسم الله نشانه روز هولناک رستاخیز	تکریم آدمی و خاتمه قرآن

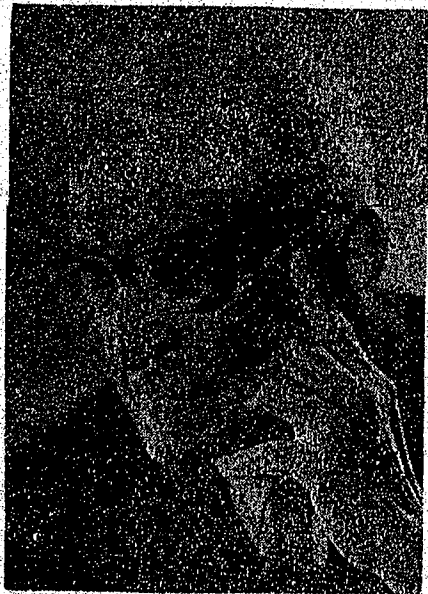
لغتهای فارسی

در قرن پنجم هجری

- آرد = آورد
 آزادی = سپاس گزاری
 افسوس = مسخره
 او کندن = افکندن
 بنددر = دربند
 پیوسیدن = امید داشتن توقع داشتن
 پائیدن = نگاه داشتن
 پشتی داشتن = توکل کردن
 پاسبیدن = همبستری بازن کردن لمس کردن
 تاوستن = ایستادگی کردن
 تاوش = تابش
 تاونده = سخت توانا
 توی درتوی = دوچندان
 درواخ = تن درستی، بهبودی
 دست باز داشتن = زن طلاق دادن
 ستدن = گرفتن
 ستردن = نابود و محو کردن
 ستهیدن = لیج کردن
 سوزیان = سود و زیان
 کاوین = سهر، کاپین
 کفتن (بفتح) = شکافتن و گرفتن
 گوشوان = نگاهبان
 گوشیدن = حفظ کردن
 فاو = با او
 واستادن = ایستادن، درنگ کردن
 وراپشان = برایشان
 یاویدن = احاطه کردن
 یازیدن = تکیه، پائیدن، جنگ کردن

مهمترین آثار قلمی نگارنده:

- ۱- صرف و نحو عربی
 ۲- دستور و قرائت زبان فارسی (۴ جلد)
 ۳- لغت آموزگار
 ۴- منطق آموزگار
 ۵- ابانسلم خراسانی (ترجمه از عربی)
 ۶- سلکة اسلام (شجرة الدر)
 ۷- فلسفه روحی: (چاپ وزارت معارف)
 ۸- زن در جامعه (چاپ روزنامه اطلاعات)
 ۹- اصلاحات اجتماعی: «
 ۱۰- عالم ارواح: «
 ۱۱- جهان روح و آفرینش
 ۱۲- اصول تعلیم و تربیت
- ۱۳- آموزش و پرورش:
 (چاپ وزارت معارف)
 ۱۴- فرهنگ آموزگار
 ۱۵- چهارراه خدانشناسی
 ۱۶- دوره پخوانه خدا
 ۱۷- مقام زن در آفرینش
 ۱۸- گلهای بوستان سعدی:
 (چاپ وزارت فرهنگ و هنر)
 ۱۹- خلاصه تفسیر ده جلدی
 کشف الامرار
 ۲۰- گلهای باغ حافظ در دست تهیه
 است

بنام خدای یگانه و یکتا

دبیاچه :

در این موقع که بخواست خداوند قادر متعال و در سایه انقلاب سفید شاهنشاه آریامهر، در امور کشاورزی، صنعتی، بهداشتی، فرهنگی، آموزشی، اقتصادی، اجتماعی و عمرانی، کشور ایران ره صد ساله را در چهار پنجسال امی پیماید، جای بسی شادمانی و سپاس گزاری است که بنده کمترین به عنایات خداوندی به تهیه و نگارش این اثر نفیس دینی و ادبی و عرفانی توفیق یافته و به آئین مقدس اسلام و زبان فارسی ادبی و عرفانی به قدر توانائی خدمتی انجام داده ام و امیدوارم هم میهنان عزیز از این کتاب کریم بهره واف و کافی ببرند.

نظر باینکه دانشگاه تهران تفسیر ده جلدی بنام کشف الاسرار معروف به تفسیر خواجه عبدالله انصاری تألیف امام احمد میبیدی را چاپ و منتشر کرده بود، در این موقع که این بنده هم خلاصه ادبی و عرفانی از آن تفسیر بادقت و زحمت زیاد آماده کرده بودم، دریغ آمدم که نامی از دانشگاه تهران برده نشود. این بود که شرحی بر رئیس محترم دانشگاه نوشته و پس از تقدیر از زحمت دانشگاهیان در تهیه و چاپ و نشر آن، درخواست نوشتن مقدمه ای برای این کتاب کرده و بسیار شکر گزارم که رئیس محترم دانشگاه درخواستم را اجابت فرموده و شرح زیر را مرقوم داشته اند:

تاریخ ۴۵/۸/۹ - شماره ۵۰۷۵۸ دانشگاه تهران

دانشمند محترم - جناب آقای حبیب الله آموزگار

عطف به مرقومه مورخ ۴۵/۷/۲۰ ضمن اظهار خوشوقتی از اقدامی که در مورد تلخیص تفسیر خواجه عبدالله انصاری بعمل آورده اید، مقدمه مختصری که تهیه شده فرستاد. امید که مورد پسند قرار گیرد.

رئیس دانشگاه تهران - دکتر جهانشاه صالح

اینک مقدمه:

از جمله آثار گران قدر علمی و ادبی فارسی که در شمار انتشارات دانشگاه تهران به چاپ رسیده تفسیر کشف الاسرار در اصل متنی است که پیر صافی ضمیر عارف بمعارف اسلامی خواجه عبدالله انصاری تألیف و در سال ۵۳۰ هجری قمری یکی از مریدان و معتقدان او بانقل اخبار و اشعار مناسب و حکیم و امثال بشرح و بسط آن همت گماشته است.

باتاسف، اگر گفته شود که سطح معلومات عمومی امروز بخصوص در میان بسیاری از افراد طبقه جوان، بعلت اشتغال به علوم جدید، بجلدی نیست که بتواند به آسانی از این اثر نفیس ادبی استفاده کنند، شاید سخنی

بگزارف نباشد ، وانگهی اشتغالات زندگی مانع از این است که ۱۰ جلد کتاب مفصل را با دقت و حوصله بخوانند و در خاطر بسپارند !

از این رو اخیراً دانشمند دیگری گوهر معانی را از این دریای بیکران عرفان برای استفاده همگان به ارمغان آورده ، و چنانکه میدانیم پیشینیان ما هم در انتشار کتب علمی و آثار ادبی ، این رویه را داشته اند و تلخیص و تشریح ، از فنون خاص اهل تألیف و تصنیف بوده است :

خوشبختانه جناب آقای حبیب الله آموزگار از فضلاء و ادبای عصر حاضر که دارای تألیفات ارزنده هستند به این شیوه دست زده و ده جلد کتاب مزبور را در دو جلد خلاصه کرده اند تا فایده آن نصیب عام گردد و همه شیفتگان زبان شیرین فارسی از هر طبقه و هر مقام بتوانند از آن استفاده کامل بنمایند .

امید که بانی این کار خیر همواره در هر کار نیک موفق شود و زحمت وی نزد پروردگار مقبول و مأجور باشد که مَن عَمِلَ صَالِحًا فَانْتَفَسِهِ .

دکتر جهانشاه صالح

بنام خداوند بخشنده مهربان

پیش گفتار :

الف - خوشبختانه برکنار بودن از کارهای سیاسی و اجتماعی در چند سال اخیر ، توفیق جبری نگارنده شد که بیش از پیش بمطالعه کتابهای ادبی و اجتماعی و دینی پردازم و در نتیجه چهار سال مطالعه به تألیف کتابی بنام «چهارراه خداشناسی» و کتابی دیگر بنام : «مقام زن در آفرینش و کتابی دیگر بنام «گلهای بوستان سعدی» که تبدیل نظم بوستان به نثر همانند گلستان است موفق گردیدم و چون سال ۱۳۴۳ توفیق زیارت خانه خدا دست داد ، پس از مراجعت کتابی بنام «دوراه بخانه خدا» که نتیجه مطالعات و مشهودات آن سفر بود برشته تحریر آورده و چاپ و منتشر گردید .

چون تألیف آن چهار کتاب ، شوق نگارنده را به عرفان و فلسفه دینی بیشتر و سرشارتر کرد ، در مقام جستجو از تفسیرهای عرفانی قرآن بر آمدم و چون سالهاست که بتوفیق خداوندی همه روزه بامداد پس از فراغت از دوگانه به درگاه یگانه ، چند صفحه از قرآن (با توجه به معنی و تفسیر آیات) تلاوت میکنم ، بر حسب اتفاق آگاه شدم که دانشگاه تهران تفسیر مفصل قرآن به زبان فارسی که اصل آن از خواجه عبدالله انصاری و شرح و تفصیل آن از امام رشیدالدین احمد بن محمود میبیدی است بچاپ رسانیده و در ده جلد بزرگ منتشر شده و هم شهری عزیز و دانشمند محترم آقای علی اصغر حکمت هم زحمت تهیه مقدمه و تنظیم آنرا کشیده اند . این بود که از دوست قدیمی خود آقای دکتر جهانشاه صالح رئیس محترم دانشگاه درخواست هدیه آن کتاب نفیس را کردم ، ایشان هم مسئول را اجابت و هشت جلد آنرا فرستادند و دو جلد دیگر که کمیاب بود بدست آوردم و از مطالعه جلد اول آن دریافتم که حیف است این گوهر گران بها خلاصه و مختصر نشود و به زبان ساده و معمول امروز در دسترس جوانان پسر و دختر قرار نگیرد !

ب - علت خلاصه و مختصر کردن این تفسیر این است که مؤلف بزرگوار در این تفسیر بی نظیر، هر جزو و سوره و آیه‌ای که شرح می‌دهد سه نوع تفسیر میکند :

۱- ترجمه و تفسیر ساده لفظی بطور اختصار . ۲- تفسیر لغوی و معنوی با ذکر حدیثها و خبرها و مشکلهای و قصه‌ها و شان نزولها و احکام شرعی و اخلاقی و وقایع تاریخی بطور تفصیل . ۳- تفسیر عرفانی و فلسفی با سخنانی بنام پیر طریقت و یا امام و یا شیخ انصاری و یا پیر هرات که منظور از هر سه عنوان ظاهر آ و غالباً همان خواجه عبد الله انصاری است که بی نیاز از تعریف است آنهم از چون من بنده !

مؤلف دانشمند در ضمن آن ، سخنان شیرین و کلمات دلنشین و پر مغز دیگر عارفان را بمناسبت موقع و مقام نیز ذکر و با شعرهای دلنواز عرفانی آراسته کرده و الحق امام احمد میبندی در این کار خدمتی بسزا و زحمتی بسیار بجا کشیده که شایان تحسین و تقدیر است و خدایش پاداش دهد و پیامرزاد .

پ - در اینجا تذکر چند نکته بنظر لازم آمد :

۱- چون مطالعه ده جلد کتاب بزرگ در یک موضوع ، آنهم موضوعهای دینی و مذهبی از حوصله با دینان که امروزه هزاران گرفتاری دارند بیرون است تا چه رسد به شکاکها و بی دینان !

۲- در قسمت تفسیر معنوی ، بیشتر اخبار عامه و احادیث منقول آنها است که در بیشتر تفسیرها کم و بیش موجود و در اینجا کمتر مورد استفاده فارسی زبانان قرار میگیرد ، از این رو از این قسمت بکلی صرف نظر شد ، و تنها بعضی شرح حالها و توضیحها و داستانهای شیرین و سودمند آن «متن ها» در خلال شرحها یا پائین صفحه‌ها خلاصه شد .

۳- در قسمت تفسیر عرفانی ، چون آنهم از حدیث و خبر و استشهاد از دیگر آیه‌های قرآنی خالی نیست و بیشتر آنها هم عربی است که قابل فهم برای دانشجویان و نوآموزان نیست ، از این رو قسمت مفید آن از عربی به فارسی نقل و ترجمه و قسمت زائد حذف شد :

۴- چون در تفسیر عرفانی ، برخی لغتها و کلمه‌های معمول و متداول قرن چهارم و پنجم هجری بود که خوشبختانه نظامی و سعدی و حافظ در قرن ششم و هفتم و هشتم آنها را اصلاح کردند که سبک فارسی امروز باز یافته همان سه قرن است ، از این رو کلمه‌هایی مانند (او کند) بجای (افکند) و (فرهیب) بجای (فریب) و (نبید) بجای (نبود) و (هام) بجای (هم) و (فا) بجای (با) و (وا) بجای (فا) و از این قبیل بود بعضی را به سبک فارسی امروز در میان دو کمان نوشتیم و برخی لغات غلیظ عربی هم به فارسی سره یا فارسی رقیق (در اصل عربی) تبدیل نمودیم بطوریکه در اصل معنی تغییری حاصل نشود و مسلم است که در نتیجه این تغییرات و اصلاحات ، خوانندگان گرامی بهتر و بیشتر راغب بخواندن و مطالعه آن خواهند بود (برخی لغات پارسی سره هم در آخر فهرست ذکر شده) .

۵- چون لطائف عرفانی و روحانی زیاد ، و نکات تاریخی و اخلاقی بسیار ، در ضمن تفسیر ادبی و عرفانی ذکر شده برای آنکه جالب نظر و مورد توجه گردد و چشم گیر و دلربا باشد ، بعضی آنها را به نام (لطیفه) جداگانه علاوه بر لطیفه‌های موجود بیان گردید ، امید که مورد پسند واقع شود :

۶- متأسفانه بعضی از جمله‌ها و عبارتهای عربی و یا فارسی آن تفسیر ، ناقص یا نامفهوم و مبهم و بعضی آیات هم افتادگی دارد با آنکه مقداری زیاد هم در غلطنامه‌ها اصلاح شده | بنده هم هر قدر توانستم با مراجعه به مدارک و نصوصی دیگر اصلاح و آنچه نتوانستم صرف نظر کردم ! و در این کار تقصیر از کسی نیست چون اسباب کامل کار در دسترس

آنها نبوده و امید است که زحمت کشان و تهیه کنندگان ده جلد تفسیر بزرگ که کاری بس مهم انجام داده اند از این حقیقت تلخ رنجیده خاطر نشوند که: **بَدَلُ الْجُودِ كَمَا لُ الْمَوْجُودِ** بوده و امیدوارم بر لغزشهای بنده هم قلم غفور کشند که آدمی را از لغزش گزیری نیست!

آغاز کار:

پس از آگاهی از فایده های این تفسیر، پیوسته در فکر نگارش خلاصه آن و تهیه موجبات چاپ و انتشار آن بودم تا عصر سه شنبه ۸ ماه رجب ۱۳۸۵ قمری (مطابق با یازدهم آبانماه ۱۳۴۴ شمسی) در حالیکه در اندیشه فرو رفته بودم ناگهان الهام مانند وی تامل دست به قلم برده و سوره حمد آنرا تفسیر لفظی نوشتم، شب آنروز هنگام سحر خواب دیدم از دهلیز ساختمان بسیار بلندی به سوی درب خروجی روانه ام ناگهان از دور مردی موقر و با هیبت و بلند قامت باعبای ظریف و عمامه کوچک خوش لباس و نیکو سیما به همان سمت می آید، من ایستادم تا او رسید سلام و احترام بجای آوردم، چون در چهره او خیره و دقیق شدم دیدم گونه ها برجسته، چشمها گرد و کوچک، دازای ریش باریک، مانند ریش مردم بخارا و سمرقند و هرات! همان دم به من الهام شد که این شخص باید خواجه عبدالله انصاری باشد با ادب پیش رفته و در حضور او ایستادم و او پس از مختصر تعارفی، سخنانی نزدیک به این مضمون بیان کرد: **اینجا بگاه کامل نیست، جای ماندن در آن نباشد اصلاحات و تعمیرات بسیار لازم دارد...** در ضمن سخن با دست اشاره به اطاقها و سمتهایی میکرد که باید تعمیر شود و چون راهروها نیم تاریک بود و تنها نور ضعیفی آنجاها را نیم روشن کرده بود، همینکه خواستیم از درب ساختمان بیرون رویم، جوانکی چراغ کم سوئی فراراه ماداشت و پیر طریقت از جلو و من همراه او ولی قدری عقب تر براه افتادیم، چه راهی؟ تنگ و تاریک و پست و بلند و باریک اولی به آسانی به پیروی او راه سپری شد و به خیابان رسیدیم. در این مدت راه پر پیچ و خم تمام شد و شب تاریک جای خود را به بامداد روشن داد و خورشید جهانتاب محیط ما را درخشان کرد، و ما به خیابان و میدان پر جمعیتی رسیدیم که در آنجا گروه بسیاری از مردم با نشاط در حرکت و در پی کار خویش میرفتند، از جمله جماعتی در جنب و جوش و جست و خروش، دور آن بزرگوار جمع شده و درخواستی داشتند، رفتار آنها و سیمای آنها گواهی میداد که اینان میخواهند از بیانات او بهره مند شوند! او به من نگاهی حاکی از بی میلی کرد، و از میان آنها ناپدید شد و من هم از خواب بیدار شدم!

بامدادان چون نتوانستم برای آن خواب تعبیری بیابم، پس از تلاوت چند آیه از قرآن، تصمیم خود را راجع به خلاصه کردن تفسیر و موضوع خواب دوشین تفأل زدم بالای صفحه این آیه آمد:

وَلَا يَحْزَنُهُمُ الْقَمَرُ الْكَبِيرُ وَ تَتَلَقَاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ

یعنی از روز رستاخیز و رنج بزرگ آن دلنگنگ نباشند که فرشتگان بملاقات آنان آیند و میگویند: این است روز جزا و پاداشی که بشما وعده داده شده است!

از آن پس پیوسته مشغول انجام این کار مقدس شدم و چون در آخر جلد دهم، سه فصل کوچک بود اول در بیان تفسیر قرآن و اینکه چه کسانی میتوانند قرآن را تفسیر کنند و حکمت اینکه در قرآن آیه های محکم و مشابه است چیست؟ و فصل دوم در بیان شماره سوره ها و آیه ها و کلمه ها و حرفهای قرآن و فصل سوم در بیان اینکه معروفترین و داناترین اصحاب رسول خدا در تفسیر قرآن چه کسانی هستند؟

بنظر بنده آمد که دانستن این سه موضوع مهم، پیش از آغاز خواندن تفسیر عرفانی، برای طالبان تفسیر و مطالعه کنندگان مفیدتر و مناسبتر است از اینرو این قسمت را بعنوان پیش باز قرآن مقدم داشتم امیدوارم مورد قبول و استفاده عموم خوانندگان قرار گیرد.

فصل اول

در بیان سوره‌ها - آیه‌ها - کلمه‌ها - حرف‌ها :

پیش باز :

۱- سوره‌های قرآن :- سوره‌های قرآن را بعضی ۱۱۲ برخی ۱۱۶ دانسته‌اند ولی نظر درست که مورد قبول جمهور صحابه است ۱۱۴ سوره است که ۸۴ سوره در مکه و ۳۰ سوره در مدینه نازل شده، و اولین سوره که در مکه نازل شد سوره اقره و آخرین سوره که در مدینه نازل گردید سوره عنکبوت (برخی سوره برات یا سوره نصر دانسته‌اند). آیات قرآن: آیه‌های قرآن که تعیین آن منسوب به حضرت علی بن ابی طالب (ع) است ۶۲۳۶ آیه است و برخی آنها را ۶۲۰۴ و بعضی دیگر آنها را ۶۶۶۶ آیه میدانند.

کلمات قرآن: در شماره کلمه‌های قرآن اختلاف کمتر است و شماره آنها را ۷۷۴۳۹ کلمه دانسته‌اند. حروف قرآن: در شماره حروف قرآن اختلاف بیشتر است که از ۳۲۱۱۲۰ تا ۳۲۳۶۷۱ دانسته‌اند.

۲- رمز در سوره‌ها و کلمه‌ها و حرف‌ها- تفسیر کنندگان قرآن و عارفان رمزهای قرآن تا آنجا که قابل تشخیص و فهم و استنباط قرار داده‌اند چنین نوشته‌اند که: در هر حرفی ارادتی، در هر کلمتی اشارتی، در هر آیتی زیادتی، در هر سورتی سعادت است!

نیز: در هر حرفی بدایتی، در هر کلمتی هدایتی، در هر آیتی رعایتی، و در هر سورتی سرایتی است! نیز: در هر الفی آلائی، در هر بائی بهائی، در هر ثائی تحفه‌ای، در هر ثائی ثوابی، در هر جیمی جزائی، در هر حائی حیائی، در هر خائی خیالی، در هر دالی دوائی، در هر ذالی ذوقی، در هر رائی راحتی، در هر زائی زیادتی، در هر سینی سنائی، در هر شینی شعاعی، در هر صادی صفائی و در هر ضادی ضیائی و در هر طائی طهارتی و در هر ظائی ظرافتی و در هر عینی عنایتی و در هر غینی غنیمتی و در هر فائی فائدتی و در هر قافی قربتی و در هر کافی کرامتی، و در هر لامی لوائی، و در هر میمی منتهی و در هر نونی نوری و در هر وائی ولائی و در هر هائی همتی و در هر یائی یمنی و برکتی است! ۳- لطایف قرآن - پیغمبر (ص) فرمود: اگر کسی به صفای اعتقاد و یقین درست قرآن را برکوه خواند

از بیخ برآید! قرآن آموز را حساب نبود، قرآن دان را حجاب نبود، قرآن خوان را عذاب نبود! قرآن اصل ایمان است و اساس معرفت، قرآن برهان نبوت است و معنی رسالت، قرآن منشور هدایت است و قانون حکمت، قرآن نامه تذکرت است و صحیفه رحمت، قرآن شاهد حق است و مایه حقیقت، قرآن بیان جلال الوهیت است و نشان جمال ربوبیت، هر کرا قرآن انیس است خداوند او را جلیس است، هر کرا قرآن رفیق است، نصیبش توفیق است، هر کس را قرآن امام است مقررش دارالسلام است^(۱).

(۱) تقسیم دیگر قرآن به ۳ جزو - ۶۰ نیم جزو - و ۱۲۰ حزب است که معمولاً در قرآنها نوشته شده و نشان

داده میشود، نیز منسوب به صدر اسلام است.

فصل دوم

داناترین تفسیر کنندگان قرآن از صحابه رسول :

در میان اصحاب پیغمبر کسانی که در تفسیر قرآن سخن گفته اند چهار نفر معروفند: حضرت علی بن ابیطالب (ع) - ابن عباس - ابن مسعود - ابی بن کعب - و به تصدیق عامه و خاصه وسنی و شیعه حضرت علی (ع) در علم تفسیر از دیگران فائق تر و برتر و بالاتر است - ابن عباس گوید: علی علم را از پیغمبر آموخت و پیغمبر از خداوند . پس علم پیغمبر علم خداست و علم علی علم پیغمبر است و علم من از علم علی است و همه علم من و علم اصحاب پیغمبر در برابر علم علی قطره ای است در برابر دریا!

نیز ابن عباس گوید: شبی از شبها علی مرا گفت: چون نماز خفتن گزارده باشی نزد من آی تا تو را فایده ای دهم، شبی که از پرتو مهتاب، بسیار روشن بود نزد او رفتم پرسید: تفسیر الف الحمد چیست؟ گفتم علی بهتر میدانند. یکساعت در تفسیر الف سخن گفت. پرسید تفسیر لام الحمد؟ گفتم شما بهتر میدانید. یکساعت دیگر در تفسیر لام سخن گفت - همینگونه از تفسیر حاء و میم و نال پرسید و جواب دادم علی بهتر میدانند، همانگونه ساعتها درباره تفسیر آنها سخن گفت تا صبح صادق از افق مشرق سر برزد. ابن عباس گفت علم من در برابر علم علی مانند سنگ آب کوچکی است در مقابل دریا. وقتی علی سخن میگفت گویی از پس پرده غیب، عالم لاریب را میبیند و با جودت فکرات و اصابت رای ثاقب خود، با بیانات و استنباطات و بیان میکند!

درباره برتری و مزیت علی همین قدر بگویم که عمر خطاب به گوید هر کس مشکلی از قرآن دارد از ابن عباس پرسد. و ابن عباس خود درباره علی آنچه گفت است که بیان شد و چون او هم نسبت علم قرآن از علی (ع) کرده بود درباره احاطه اش بتفسیر قرآن نوشته اند: بگره رحمانی که اصل تفسیر نزد ابن عباس آمدند و مشکلات تفسیر را از او پرسیدند همه را به صواب جواب گفت، گروهی از اصحاب قرآن را پرسیدند که قرآنی را پرسیدند همه را بهترین وجه جواب داد، قومی از اهل و خزان را پرسیدند که قرآنی را پرسیدند همه را از شعر پرسیدند همه را پاسخ کامل داد. یکی از صحابه بلند بلند و سر و روی او را بر سر بلند کرد و گفت در تمام این همه دانشی و معرفتی از که آموختی؟ گفت هر چه از دانشها دارم همه از علی بن ابیطالب است.

فصل سوم

تفسیر قرآن را چه کسانی رسد و حکمت آیات محکم و متشابه چیست؟

ابن عباس گوید: (نقل از علی (ع) تفسیر قرآن چهارگونه است :

۱- تفسیری که علماء میدانند . ۲- تفسیری که عرب میدانند . ۳- تفسیری که همه باید بدانند (احکام حرام و حلال) . ۴- تفسیری که کسی جز خداوند نمیداند، و هر کس ادعای تفسیر کامل کند بسیار دروغگوست، و باید دانست که تفسیر کننده و حکایت کننده با هم فرق بسیار دارند، که هر کسی حکایت کند، نقل از گفته مفسران است و از این جهت میان علماء اختلاف است که آیا هر عالمی را رسد که قرآن را تفسیر کند به ذات خویش یا نه؟

گروهی معتقدند که احدی را این حق نیست . هر چند فائق و فاضل و احکام دان و ادله شناس باشد بلکه باید در تفسیر قرآن از رسول خدا یا از صحابه که در نزول قرآن حاضر بوده یا از تابعینی که از صحابه شنیده باشند بشنوند ، زیرا مصطفی فرموده هر کس قرآن را به صواب ولی برای خود تفسیر کند خطا کار است ، و چون این هر دو عقیده سر به غلو و تقصیر باز مینهد پس حق این است که کسی را رسد تا در علم تفسیر قرآن غور و تأمل کند که دارای ده علم باشد : علم لغت ، علم اشتقاق ، علم نحو ، علم قرائت ، علم سیره ها ، علم حدیث ، علم اصول فقه ، علم معاملات ، و علم موهبت و علم احکام ، پس هر کس را این ده علم حاصل شد از تفسیر به (رای خود) خارج و او را رسد که قرآن را تفسیر کند .

آیات محکم و متشابه :

اگر کسی پرسد چه حکمت است که در قرآن بعضی آیات محکم است و بعضی متشابه و اگر همه آن محکم بودی دیگر جای لغزش و خطاء و اختلاف نبود و در نظر و اندیشه نیفتادی . جواب آنستکه این سؤال مانند این است که کسی پرسد : چرا خداوند روزی و نعمت های این جهان را بی رنج و زحمت ندادی ؟ آری خداوند آدمی را آفرید و او را به فکر و تمیز ، مخصوص گردانید و هیچ آفریننده دیگر را این دو خصیلت نیست . و همچنین آدمی را به صفات علم و حلم و حکمت که صفات خود اوست سرفراز کرد ، از این رو هر چه به او داد از درجه کمال کمتر داد تا در سایه فکر و رویت خود آنرا کامل و تمام کند . و فایده آن خصیلت پدید آید و سزاوار ثواب گردد ، چنانکه اصول غذاها را از بهر ما بیافرید و ما را تمییز داد و هدایت کرد تا از آن اصول و مفردات غذاها بسازیم .

شناسائی

خواجه عبدالله انصاری و نمونه سخنان او

این بزرگوار در سال ۳۹۶ قمری در هرات متولد و در همان جا رحلت کرد ، و مزار او زیارتگاه خاص و عام است . معاصرین خواجه : از بزرگان سیاست ، خواجه نظام الملک و از بزرگان عرفان ، شیخ ابوسعید ابوالخیر در زمان پادشاهی آلب ارسلان هستند . خواجه انصاری در زبان فارسی روش و سیرهئی ویژه دارد که تا امروز نه تنها بهتر از او کس داد سخن در فصاحت و بلاغت فارسی نداده بلکه مانند او هم دیده نشده .

۱- سخنان او در خداشناسی

الهی یکتائی ، بی همتائی ، قیوم و توانائی ، بر همه چیز دانائی ، در همه حال بینائی ، از همه عیب مصفائی ، از داشتن شریک مبرائی ، اصل هر داروئی ، جان داروئی دلپائی ، شهنشاه فرمان فرمائی ، معزز بتاج کبریائی ، بالای تخت عرش معلائی ، نه نیازمند مکانی ، نه آرزومند زمانی ، نه کس بتواند ، نه توبه کس مائی ، پیدا است که در میان جانی ، و جان جانانی .

۲- در دعا و توسل

الهی آنرا که بخواهی ، آب در جویش روان است ، و آنرا که نخواهی بی در میان است . الهی ، روزگاری تورا میجستم و خود را مییافتم ، اکنون که خود را میجویم ، تورا مییابم ، الهی ، یقینی ده که در او شک و ریا نبود .

و علمی ده که بی برق و ضیاء نبود . الهی ، دلی ده که شوق طاعت تورا افزون کند ، و علمی ده که در آن آتش هوی و هوس نباشد . و علمی ده که در آن آب زرق و ریا نباشد . الهی دیده ای ده که ربوبیت تو بیند ، و دلی ده که جز عبودیت تو نبیند . الهی همه را از فکر شیطان نگاه دار و همه را از کید نفس آگاه دار .

۳- پند و اندرز:

آنانکه اهل هدایتند ، دارای چراغ معرفتند ، محرم اسرار حضرت عزتند . هر حجابی در راه افتد میسرنند ، و هوای نفس را به ریاضت از خود دور کنند ، بهترین کارها شناختن حق تعالی است که اول و آخر همه چیزهاست ، اگر همه ندهند او بدهد ، و چون دهد کس نتواند که بستاند ، و چون او ندهد کس نتواند که دهد ، او را نگاهدار تا تورا نگاهدارد ، عمر را در پرستش او خرج کن که حساب خرج را خواهد خواست ، خداوند دلیل راه علم است و چراغ راه عقل و نماینده راه راست ، بدانکه اگر بر هواپزی مگسی باشی اگر بر آب روی ، خصی باشی ، سعی کن تا کسی باشی .

❁ فتوای خواجه امام انصاری ❁

راجع به تبلیغ قرآن به زبان غیر عربی

امام شیخ الاسلام خواجه عبدالله انصاری در تفسیر آیه « وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ » (سوره ابراهیم آیه چهارم) میفرماید :

« این آیه ، دلیل است بر اینکه قرآن به زبان عرب نازل شده چون پیغمبر بر عرب بوده ، و اهل خطاب در آن وقت هم عرب بوده اند ، و چون مخاطب آن زمان غیر عرب نبودند ، بر زبان آنها نازل نشد ، لیکن چون پیغمبر بحکم آیه « وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا » مأمور تبلیغ شریعت اسلام به همه مردم جهان بود ، پس خطاب و تبلیغ به هر قومی به زبان آن قوم جایز باشد ، چنانکه در احکام اسلام نسبت به فارسی زبانان در مورد شهادت اگر بجای اشهد ان لا اله الا الله بگوید : خدائی نیست مگر خدای آسمان و زمین ، جایز است . و در مقام سوگند و برائت طرف دعوی ، اگر بفارسی گوید : به خدای آسمان و زمین ، قسم او نزد قاضی (فارسی زبان) شنیده میشود مثل آنکه گفته شود : بِرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَ هَمَّجِنِ اِنْ كَرَّ كَافِرٍ حَرْبِي بِفَارِسِي گوید : زینهار به خدای ، به او امان داده میشود مثل آنکه اگر به عربی امان خواسته شود . »

نظر به همین فتوی و استدلال امام انصاری و نظر باینکه تحصیل زبان عربی به قدری که معنی آیات قرآن فهمیده شود امروزه برای غالب جوانان پسر و دختر مشکل است از اینرو بنده این تفسیر بی نظیر را خلاصه و مختصر کردم که از یک سو اخبار و حکایات و امثال عربی بفارسی بیاورم و از سوی دیگر از طول و تفصیل مُسَمِّل (خسته کننده) که متناسب با وقت و فرصت فارسی زبانان امروزه نیست و در نتیجه ممکن است اصل آن هم متروک شود دوری جویم و بحکم « مَا لَا يُلْدِرُكَ كَلَهُ لَا يُلْدِرُكَ كَلَهُ » دست به چنین کار پرزحمت و خدا پسند زدم و از او امید رحمت و آمرزش و از خوانندگان (از جهت لغزش) درخواست پذیرفتن پوزش دادم . ق